

Микола Рубашенко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4969-8780>
rubaschenko@gmail.com

УДК 343.301(477)

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ЗАКЛИКІВ ТА ЗАПЕРЕЧЕНЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДІЯНЬ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена дослідженню особливостей заклику та заперечення як інформаційних діянь і специфіки їх правової оцінки. Аналізується структура заклику та заперечення, визначаються обов'язкові їх компоненти. Висвітлюються можливі форми зовнішнього вираження інформаційних діянь. З'ясовується публічність як ознака закликів та заперечень, критикується законодавче її визначення. Акцентується увага на співвідношенні публічного заклику до діяння та підбурювання до кримінального правопорушення.

Мета статті – з'ясування особливостей публічних закликів та заперечень і формулювання рекомендацій та однозначних підходів до їх кваліфікації.

Основні результати дослідження полягають у встановленні єдиної інформаційної природи заклику та заперечення й окресленні на основі цього особливостей їх кваліфікації: для констатації заклику та заперечення встановлюються їхні обов'язкові компоненти – відомості про діяння, до яких закликається адресат, і спонування (для публічних закликів), вказівки на визначені законом факти та на їх невизнання (для заперечень); проведення лінгвістичної експертизи не є обов'язковим, воно є бажаним у складних ситуаціях, однак висновок експерта не є правовою кваліфікацією; заклик може виражатися усно, письмово, а також через паралінгвістичні засоби, серед яких особливої уваги заслуговує контекст; заперечення можуть не бути спонукальними; публічність має трактуватись як повідомлення інформації значному колу осіб; публічні заклики не містять ознак співучасті, завдяки чому вони відрізняються від підбурювання до кримінального правопорушення.

У висновку формулюються основні особливості закликів і заперечень як інформаційних діянь, засновані на тому, що вони мають як спільні, так і відмінні риси. Констатується, що висловлення заклику серед значного, але визначеного кола осіб, слід вважати публічним, а також те, що заклик має відмінну природу від підбурювання до злочину.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; публічні заклики; заперечення; кваліфікація злочину; колабораціонізм.

У кримінальному праві залежно від характеру та сфери здійснення впливу прийнято виділяти фізичні та інформаційні дії¹. Перші – це типові види злочинної поведінки, які можна вважати “класикою” кримінального права (крадіжка, розбій, зґвалтування, вбивство, тілесне ушкодження). Головним чином саме на вивченні закономірностей учинення фізичної поведінки за допомогою м’язової сили людини, зокрема і з використанням певних предметів чи механізмів, засновано всі існуючі інститути Загальної частини Кримінального кодексу України (далі – КК України)². Натомість природа й особливості інформаційних діянь стали предметом цілеспрямованих досліджень криміналістів лише з початком інформаційного буму в середині 2000-х років.

Під інформаційними діями розуміються акти поведінки, що полягають у переданні однією особою інформації іншим особам і завжди виражаються у словесній (вербальній) чи іншій знаковій формі – усній чи письмовій, а також у подібних діях, що несуть інформацію³. До таких дій належать і публічні заклики до вчинення певних діянь та заперечення певних фактів. Нині публічні заклики як інформаційні діяння згадуються у КК України в дев’ятих випадках (ч. 2 ст. 109, ч. 1 ст. 110, ч. 1 ст. 111¹, ч. 5 ст. 111¹, ч. 1 ст. 258², ч. 1 ст. 295, ч. 1 ст. 299, ст. 436, ч. 2 ст. 442). Тоді як заперечення певних фактів криміналізовано в двох статтях (ч. 1 ст. 111¹ та ст. 436²). У практичній площині вони переважно стосуються інформації, поширення якої створює загрозу заподіяння шкоди основним об’єктам національної безпеки України в інформаційній сфері та пов’язані з агресією Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 р.

Недостатнє дослідження інформаційної природи таких діянь, помножене на серйозні виклики інформаційній безпеці України в умовах сьогодення, породжують практичні проблеми в застосуванні відповідних норм.

Метою дослідження є з’ясування особливостей публічних закликів і заперечень порівняно з іншими кримінальними правопорушеннями та вироблення з урахуванням таких особливостей практичних рекомендацій та однозначних підходів до їх кваліфікації.

Особливості заклику як інформаційної дії

Зміст заклику. Семантично “закликати” означає звертатися до певної групи людей з метою залучити їх до виконання якогось важливого завдання, вимоги, а так само пропонувати діяти в певному напрямі, пев-

¹ О Дудоров, ‘Об’єктивна сторона злочину’ в Навроцький В (ред), *Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник* (Юрінком Інтер 2013) 187.

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2341-14#Text>> (дата звернення: 05.11.2022).

³ М Панов, С Харитонов, ‘Кримінальне правопорушення: поняття та його види’ (2021) 3 *Право України* 32.

ним чином поводити себе⁴. Заклик – це інформаційна дія, повідомлення відомостей адресату, які за своїм змістом спрямовані викликати в нього бажання (намір) учинити дії чи бездіяльність, визначені в кримінальному законі. Маючи інформаційну природу, заклик є різновидом комунікації, а механізм повідомлення відомостей складається принаймні з суб'єкта заклику (комунікатор), адресата заклику – “публіки” (реципієнт) та самого повідомлення – доведеної до відома адресата інформації в певній формі.

Інформація, яка повідомляється суб'єктом, часто є значною за обсягом, нерідко висловлюється у різні проміжки часу, характеризується різноплановістю – стосується різних тем (питань). З цієї точки зору заклик, учинений конкретним суб'єктом, як і будь-яке кримінальне правопорушення, характеризується великим масивом конкретних ознак, лише частина з яких мають юридичне значення, і тільки окремі – вплив на кваліфікацію. Однак якого б обсягу не була повідомлювана інформація, для констатації предмету кримінального правопорушення (і відповідно – кваліфікації публічного заклику) потрібно встановити два компоненти її змісту, які утворюють юридичну структуру кожного з караних видів закликів.

Перший – це основні відомості про діяння, на вчинення яких указує суб'єкт заклику. Ці відомості безпосередньо вказуються законодавцем при описі відповідного виду публічних закликів у диспозиції статті (частини статті) і є обов'язковими для кваліфікації вчиненого як заклику. До прикладу, для публічних закликів, передбачених ч. 2 ст. 109 КК України, такими є: 1) вказівка на зміну конституційного ладу (наприклад, зміну форми державного устрою чи демократичного режиму на недемократичний), його повалення чи захоплення державної влади; 2) вказівка на насильницький спосіб таких дій (зокрема, зміни конституційного ладу). Для публічних закликів, передбачених ст. 110 КК України, такими є вказівки на: 1) зміну меж території України; 2) здійснення такої зміни у спосіб, що не передбачений Конституцією⁵ (без проведення всеукраїнського референдуму, проголошеного Верховною Радою України).

Другий – це спонукальні відомості. Інформація, що повідомляється у процесі заклику, має бути спрямованою на схилення адресата до вчинення діянь, що утворюють перший обов'язковий компонент. При цьому така спрямованість є об'єктивною за своєю природою і характеризується високим потенціалом до генерування у тих осіб, до відома яких вона доводиться, наміру учинити відповідні діяння. З суб'єктивної сторони не потрібно доводити, що суб'єкт заклику мав на меті здійснен-

⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови (Бусел В уклад і голов ред, Перун 2005) 395, 403.

⁵ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 05.11.2022).

ня успішного (результативного) впливу на адресата, і тим більше, бажання вчинення відповідних діянь у майбутньому. Суб'єкт заклику, наприклад, може не мати бажання зміни меж території України, не має мети, щоб унаслідок заклику хтось із “публіки” під його впливом розпочав дії зі зміни меж території, але все ж закликати, керуючись корисливим мотивом (отримати гроші за інтерв'ю чи виступ на мітингу). Суб'єктивна сторона закликів представлена прямим умислом, тобто достатньо встановити усвідомлення суб'єктом суспільно небезпечного характеру повідомлюваних відомостей і бажанням таке повідомлення вчинити.

Спонукальна (схиляльна) природа заклику відрізняє його від звичайного висловлювання, адже, як відомо, вирізняють спонукальні та констатуючі висловлювання⁶. В останньому випадку, воно може бути правомірним способом реалізації права на свободу вираження поглядів (*freedom of expression*). Наприклад, якщо особа спеціально обмовляється про те, що це її власна точка зору і вона нікого не закликає до вчинення яких-небудь дій, але вважає, що змінити межі території держави можна і без проведення референдуму. За відсутності в її висловлюванні інших відомостей, які можна було б вважати спонукальними, воно буде лише визнанням правомірності не передбаченого Конституцією України способу територіальних змін, яке однак за чинним КК України саме собою не криміналізовано.

Спонукування до вчинення дій виражається різноманітними словесними формами, як то “давайте”, “повинні”, “варто”, “необхідно”, “настав час...”, “найбільш правильний крок...”, “це наш єдиний вихід...” тощо. Однак нерідко складові компоненти змісту заклику (особливо – спонукальний) приховані за складними та ретельно вивіреними формулюваннями, які планомірно обґрунтовують чи виправдовують не лише принципову можливість учинення відповідних злочинних діянь (наприклад, те, що історично такі випадки траплялися, зокрема й на прикладі інших держав), а й *de-facto* їхня необхідність, потрібність, бажаність тощо. Це означає, що обґрунтування, виправдання чи визнання правомірними вчинення певних діянь, якщо вони не криміналізовані самі собою (як, наприклад, за ст. 436² КК України), за вказаних умов можуть бути кваліфіковані як заклики до вчинення таких діянь.

З'ясування змісту заклику з використанням спеціальних знань. Зазначені вище складнощі інтерпретації тексту обумовлюють потребу у використанні спеціальних знань і призначенні експертизи. Згідно з Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень одним із основних підвидів криміналістичної експертизи є лінгвістична експертиза мовлення (п. 1.2.1). Зі свого боку у Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судо-

⁶ М Філоненко, *Психологія спілкування: підручник* (Центр учб л-ри 2008) 27.

вих експертиз та експертних досліджень виділяється такий її різновид, як семантико-текстуальна експертиза усного та письмового мовлення, за допомогою якої встановлюються зміст понять, лексичні значення слів і словосполучень, їх стилістична забарвленість, смислове навантаження, характер інформації тощо (п. 2)⁷.

Проте необхідно зауважити, що висновок експерта за результатами таких досліджень не є правовою кваліфікацією і підлягає оцінці в сукупності з іншими доказами. Крім того, чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає випадків обов'язкового призначення судово-лінгвістичної експертизи (ч. 2 ст. 242), тобто за можливості (зокрема, коли досліджуваний об'єкт є короткою фразою, а використані словесні форми звичними, простими) сторони та суд легко можуть ідентифікувати обов'язкові компоненти заклику або встановити їхню відсутність і без висновку експерта⁸. Прикладом самостійного аналізу висловлювань на предмет наявності в них заклику може бути вирок Центрального районного суду Миколаєва від 18 липня 2014 р. у справі № 490/8181/14-к, у якому обвинувачення було визнано частково необґрунтованим, а саме в частині тексту, що був виконаний у публіцистичному стилі, не мав характеру звернення та був сповнений риторичних запитань⁹.

Форми вираження заклику. Указані вище відомості, що утворюють заклик, можуть бути представлені в різних формах і в різний спосіб доводиться до відома адресата. Спілкування (комунікація) може здійснюватись як із використанням вербальних засобів (через мову, мовні знаки), так і невербальних¹⁰. Залежно від органів чуття, які задіюються у процесі сприйняття адресатом інформації, варто виокремити такі форми вираження заклику через вербальні засоби комунікації, як усна (на слух), письмова (зорове сприйняття), тактильна (на дотик), змішана (поєднання попередніх форм). Слід мати на увазі, що різні компоненти заклику можуть бути повідомлені в різній формі.

Для констатації наявності заклику потрібно досліджувати і невербальні (паралінгвістичні) засоби передачі інформації, що використовувались суб'єктом, серед яких виділяють засоби фонації (тембр, інтонація, дикція тощо), жести і міміку, засоби кінесици (мова тіла) та контекст¹¹. Щодо останнього слід мати на увазі, що текст конкретного висловлю-

⁷ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>> (дата звернення: 05.11.2022).

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (дата звернення: 05.11.2022).

⁹ Вирок Центрального район. суду міста Миколаєва від 18 липня 2014 р. у справі № 490/8181/14-к <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/39863781>> (дата звернення: 05.11.2022).

¹⁰ Філоненко (н 6) 28.

¹¹ Я Романцова, 'Паралінгвістичні засоби комунікації' [2021] 47 (2) Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія 83–4.

вання не перебуває в ізольованому просторі, а повідомляється (демонструється, поширюється) у конкретній ситуації і не безвідносно до неї. Суб'єкт заклику може спиратися на текст інших осіб, демонстрацію відеоряду, зображень чи іншу візуалізацію або певні події, що відбуваються паралельно з його повідомленням або відбулися незадовго до цього. За доведення усвідомлення змісту таких фонових відомостей суб'єктом вони можуть вважатися частиною повідомлюваного ним тексту і сукупно оцінюватись як заклик. До прикладу, якщо в промові суб'єкта йдеться про необхідність зміни конституційного ладу України і він усвідомлює, що його висловлювання супроводжуються відеорядом, який вказує на насильницький спосіб, то вчинене загалом може кваліфікуватись як заклик до насильницької зміни конституційного ладу України (ч. 2 ст. 109 КК України).

Заклики vs. діяння, до яких закликається адресат. Загалом у КК України простежується законодавчий підхід, відповідно до якого кримінальну відповідальність тягнуть за собою тільки ті заклики, якими адресат схиляється до вчинення діянь, що самі собою є кримінальними правопорушеннями. Водночас у статтях 109 і 110 КК України публічні заклики (й альтернативне до них діяння – розповсюдження матеріалів із закликами) є або окремими видами (ч. 2 ст. 109 КК України), або ж взагалі – альтернативними формами (ст. 110 КК України) злочину, самостійним видом (формою) якого є діяння, що виражене формулюванням “дії, вчинені з метою...”. Формально будь-яка дія може утворювати об'єктивну сторону такого злочину, якщо вона була вчинена з метою насильницької зміни конституційного ладу, його повалення чи захоплення державної влади – за ч. 1 ст. 109 КК України, зміни меж території України або державного кордону – за ст. 110 КК України. Зважаючи на те, що заклик також є дією і може вчинюватися з відповідною метою, постає запитання: чи може він кваліфікуватися саме як “дії, вчинені з метою...”, а не як публічний заклик до таких дій?

Особливості характеру суспільної небезпечності публічних закликів та розповсюдження матеріалів із закликами обумовлені тим, що умисел суб'єкта заклику згідно з законодавчою конструкцією цих форм повністю вичерпується вчиненням самих інформаційних дій – публічних закликів або розповсюдження матеріалів, а можливість безпосереднього впливу на конституційний лад, державну владу чи територію України або здійснення такого впливу є тільки наслідком ознайомлення зі змістом інформації інших осіб та характеризує дії вже цих осіб¹². Тому, за загальним правилом, ці форми злочинної поведінки за статтями 109 і 110 КК Украї-

¹² М Рубашенко, *Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України* (Право 2016) 71.

ни навіть за доведеності в суб'єкта відповідної мети мають кваліфікуватися як інформаційні діяння.

Як виняток, публічні заклик та розповсюдження матеріалів із закликами можуть кваліфікуватися як "дії, вчинені з метою...", якщо вони були лише складовими єдиного плану сукупності дій із досягнення мети, наприклад, захоплення державної влади або зміни меж території України.

Особливості заперечення як інформаційної дії

Найбільшою новизною з-поміж інших суспільно небезпечних діянь, відповідальність за які було передбачено змінами до КК України після 23 лютого 2022 р., вирізняються публічні заперечення певних фактів. Якщо публічні заклики вже достатньо давно відображені у вітчизняному кримінальному законодавстві, то злочини заперечення були криміналізовані вперше. При цьому така криміналізація не є винаходом вітчизняного законодавця. Злочини заперечення вже десятки років як криміналізовані в багатьох країнах Європейського Союзу (*denial crimes*). У більшості випадків ідеться про заперечення Голокосту (*Holocaust denial*), в окремих випадках – геноциду взагалі (*genocide denial*), рідше – військових злочинів та злочинів проти людства загалом¹³.

Заперечення – це інформаційне діяння, яке полягає у висловлюванні (повідомленні, проголошенні) у будь-якій формі інформації, змістом якої є непогодження, висловлення незгоди щодо існування/дійсності факту збройної агресії проти України та/або встановлення й утвердження тимчасової окупації частини території України. На відміну від заклику, заперечення може й не містити спонукального (схиляльного) компоненту відомостей і полягати виключно у висловленні своєї думки, позиції чи ставлення, зокрема й за відсутності спрямованості викликати в інших осіб намір (бажання) заперечувати відповідні факти.

Заперечення може бути як простим невизнанням ("чисте" невизнання), так і поєднаним з обґрунтуванням незгоди, наведенням аргументів для переконання інших осіб, які самі собою можуть містити ознаки іншого кримінального правопорушення, наприклад, публічних закликів до неконституційної зміни меж території України (ст. 110 КК України), і кваліфікуватися за правилом сукупності кримінальних правопорушень.

Структурно заперечення, як інформаційна дія, повинна містити два види відомостей (два компоненти):

1) вказівку на факт, який визначений у кримінальному законі, та якого стосується заперечення (невизнання). Незгода суб'єкта має стосуватися хоча б одного з фактів або їх обох: а) здійснення збройної агресії проти України (ч. 1 ст. 111¹ КК України), здійснення збройної агресії Російської

¹³ Legislation on denial crimes. Transitional Justice and Memory in the EU <<http://www.proyectos.cchs.csic.es/transitionaljustice/content/legislation-denial-crimes>> (accessed: 05.11.2022).

Федерації проти України, розпочатої у 2014 р. (ч. 1 ст. 436² КК України), або б) тимчасової окупації частини території України (ч. 1 ст. 436² КК України), її встановлення та утвердження (ч. 1 ст. 111¹ КК України);

2) невизнання вказаного факту (фактів), яке з лінгвістичної точки зору може виражатися у використанні позитивної словесної форми (наприклад, визнання Криму частиною Російської Федерації), або негативної, НЕ-форми (наприклад, невизнання Криму тимчасово окупованим).

Публічність заклику/заперечення

Повідомлення невизначеному колу осіб. Публічним вважається висловлення заперечення/заклику до невизначеного кола осіб, зокрема в мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації (п. 1 примітки до ст. 111¹ КК України). Законодавець уперше закріпив визначення публічності безпосередньо в кримінальному законі, поклавши в основу традиційний для кримінального права підхід, що базується на критерії невизначеного кола осіб. Основний наслідок цього визначення полягає у тому, що воно однозначно виводить із-під сфери застосування ч. 1 ст. 111¹ КК України випадки, коли заклики/заперечення звернені до однієї особи чи кількох знайомих для суб'єкта заклику осіб.

Однак сама “невизначеність” кола осіб може вказувати як на невизначеність адресата (“публіка” незнайома винному або ж включає й тих осіб, яких він не знає), так і на невизначеність у кількості (суб'єкту заклику невідомо, якій саме кількості осіб повідомляється закликом, скільки саме осіб можуть ознайомитися з ним). Будь-який із цих варіантів буквального трактування, навіть якщо їх розглядати кумулятивно, ставить під сумнів кваліфікацію заклику як публічного в разі, якщо коло осіб було значним, але визначеним. Наприклад, на зборах трудового колективу підприємства, що охоплює сотню членів, керівник проголошує заклики або заперечення. При цьому керівник точно знає кількість присутніх і кожного з них, наймає їх на роботу, працює з ними тривалий час, спілкується тощо. Тому, як убачається, висловлення заклику невизначеному колу осіб слід розуміти як ознаку, яка вказує на необхідність відмежувати публічний закликом від непублічного, коли він повідомляється в приватних бесідах переважно знайомих між собою людей, кількість яких є незначною. Однак висловлення заклику чи заперечення серед значного (широкого) кола осіб, яке при цьому є визначеним у кількості та/або в адресаті, слід вважати публічним.

Мінімальне число цих осіб законодавчо не визначено, а тому для констатації публічності достатність у кількості визначається судом з урахуванням конкретних обставин справи (місця, часу, способу, форми заклику/заперечення, характеру стосунків з адресатом тощо). Так, наприклад чи можна вважати публічним заперечення, висловлене суб'єктом

під час дискусії вдома з членами його сім'ї або, скажімо, під час бесіди в компанії друзів чи сусідів, що зібралися на лавці біля під'їзду багато-квартирного будинку. Водночас публічним є заперечення, проголошене особою на міській площі, спрямоване на кожного, хто може йти повз, але фактично доведене до відома лише кількох незнайомих.

Момент закінчення публічних закликів. Із публічністю заклику/заперечення пов'язаний і момент їх закінчення. Склад публічних закликів та публічних заперечень є формальним, тобто такі інформаційні діяння вважаються закінченими з моменту доведення змісту закликів/заперечень до відома так званого невизначеного кола осіб. Однак це не означає, що з точки зору доказування вимагається доведення їх сприйняття конкретними особами, отримання показань від значної кількості свідків про це та підтвердження під час судового розгляду. Доведення до відома невизначеного кола осіб поза розумним сумнівом може встановлюватися, до прикладу, за допомогою показань одного свідка, який повідомляє, що заклик чи заперечення висловлювалися серед значної кількості людей і він був одним із них, або відеозаписом такого висловлювання, з якого зрозуміло, що заклик був сприйнятий невизначеним колом осіб. У випадку проголошення заклику або розповсюдження матеріалів із закликом через засоби масової комунікації (зокрема й інтернет) достатньо встановити кількість користувачів (зокрема й підписників, "друзів"), яким унаслідок публікації чи демонстрації матеріалу став доступний для сприйняття його зміст.

Оскільки для повної реалізації умислу на вчинення публічних закликів достатньо довести їх до відома адресата ("публіки"), з чим і пов'язаний момент їх закінчення, то це породжує низку важливих висновків:

- 1) для кваліфікації немає значення, чи здійснив заклик той інформаційний вплив, який від нього очікувався, чи був він результативним, тобто чи вчинив хто-небудь відповідне діяння внаслідок впливу заклику;
- 2) якщо ж публічний заклик виявився результативним, наприклад він був сприйнятий іншою особою, яка внаслідок цього публічно заперечила факт окупації, то таке діяння вже буде результатом реалізації умислу цієї особи. Результативність заклику ніяк не відображається на кваліфікації дій суб'єкта заклику, однак може підлягати врахуванню у межах загальних засад призначення покарання (статті 65–67 КК України).

Публічний заклик і підбурювання до кримінального правопорушення. Дії особи, якій заклик було повідомлено, і яка внаслідок цього вчиняє кримінальне правопорушення, до якого закликала "публіка", підлягають самостійній кваліфікації за тими статтями КК України, що передбачають відповідальність за його вчинення (наприклад, за статтями 109, 110, 111, 111¹, 111², 113, 114¹ і т. д.). При цьому співучасть у вчиненні кримінального правопорушення між суб'єктом заклику та тим, хто

піддався його впливу, не виникає, оскільки в разі скоєння публічних закликів виключається взаємна поінформованість (двосторонній суб'єктивний зв'язок), як ознака співучасті (наприклад, дії суб'єкта заклику кваліфікуються за ч. 2 ст. 109 КК України, а дії особи, яка піддалася їх впливу і вчинила дії, з метою захоплення державної влади, – за ч. 1 ст. 109 КК України).

У протилежному випадку, тобто в разі наявності двостороннього суб'єктивного зв'язку та інших ознак співучасті, акт схиляння кваліфікується як підбурювання до відповідного кримінального правопорушення, а не як публічний заклик до нього. Наприклад, на загальних зборах місцевого осередку політичної партії керівник закликав до озброєння і фізичної ліквідації осіб, що обіймають визначальні посади в державі, оголосивши план поступового захоплення влади з чітким розподілом функцій серед членів осередку, які погодились та приступили до його реалізації. У такому разі його дії кваліфікуватимуться як організація дій з метою захоплення державної влади (ч. 3 ст. 27, ч. 1 ст. 109 КК України).

Водночас не виключається і реальна сукупність публічного заклику до відповідного діяння та підбурювання до нього. Наприклад, якщо суб'єкт спершу публічно закликав до зміни меж території України без проведення всеукраїнського референдуму, після чого схилив до конкретних дій, спрямованих на таку зміну, зацікавленого слухача, що відгукнувся на проголошений заклик, то його дії підлягають кваліфікації за ч. 1 ст. 110 КК України (публічний заклик до дій з метою зміни меж території України) і ч. 4 ст. 27, ч. 2 ст. 110 КК України (підбурювання до дій з метою зміни меж території України за ознакою повторності).

Висновки. Заклик і заперечення є особливими видами інформаційних дій, полягають у повідомленні визначених у законі відомостей адресату. Заклик спрямований викликати в адресата бажання (намір) учинити діяння, що саме собою передбачене КК України як кримінальне правопорушення. Заперечення може й не мати спонукального характеру. Для констатації заклику та заперечення потрібно встановити два компоненти їхнього змісту: 1) основні відомості про діяння, на вчинення яких указує суб'єкт заклику, та спонукальні відомості – при вчиненні заклику; 2) вказівку на факт, який визначений у кримінальному законі, та якого стосується заперечення і невизнання вказаного факту (фактів) – при вчиненні заперечення.

Обґрунтування, виправдання чи визнання правомірними вчинення певних діянь, якщо вони окремо не криміналізовані, можуть бути кваліфіковані як заклики до вчинення таких діянь за умови наявності в їх змісті спонукального компоненту. Для констатації наявності заклику потрібно досліджувати і невербальні засоби передачі інформації, особ-

ливе значення серед яких набуває контекст. Контекст здійснюваного висловлювання, за його усвідомлення суб'єктом заклику, може враховуватись як окремий компонент заклику.

Висловлення заклику невизначеному колу осіб слід розуміти як ознаку, яка вказує на необхідність відмежовувати публічний заклик від непублічного, коли він повідомляється у приватних бесідах переважно знайомих між собою людей, кількість яких є незначною. Однак висловлення заклику чи заперечення серед значного (широкого) кола осіб, яке при цьому є визначеним у кількості та/або в адресаті, слід вважати публічним.

Співучасть у вчиненні кримінального правопорушення між суб'єктом заклику та тим, хто піддався його впливу, як правило, не виникає. За наявності ознак співучасті, акт схиляння кваліфікується як підбурювання до відповідного кримінального правопорушення, а не як публічний заклик до нього. Не виключається і реальна сукупність публічного заклику до відповідного діяння та підбурювання до нього.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Filonenko M, *Psykhologhiia spilkuвання: pidruchnyk* (Tsentр uchb l-ry 2008) (in Ukrainian).
2. Rubashchenko M, *Kryminalna vidpovidalnist za posiahannia na terytorialnu tsilisnist i nedotorkannist Ukrainy* (Pravo 2016) (in Ukrainian).

Edited books

3. Dudorov O, 'Ob'iektivna storona zlochyну' v Navrotskyi V (red), *Ukrainske kryminalne pravo. Zahalna chastyna: pidruchnyk* (Iurinkom Inter 2013) 187 (in Ukrainian).

Dictionaries

4. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* (Busel V uklad i holov red, Perun 2005) (in Ukrainian).

Journal articles

5. Panov M, Kharytonov S, 'Kryminalne pravoporushennia: poniattia ta yoho vydy' (2021) 3 Pravo Ukrainy 32 (in Ukrainian).
6. Romantsova Ya, 'Paralinhvistychni zasoby komunikatsii' [2021] 47 (2) Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filologhiia 83–4 (in Ukrainian).

Websites

7. Legislation on denial crimes. Transitional Justice and Memory in the EU <<http://www.proyectos.cchs.csic.es/transitionaljustice/content/legislation-denial-crimes>> (accessed: 05.11.2022).

Mykola Rubashchenko

SPECIFICS OF THE QUALIFICATION OF PUBLIC CALLS AND DENIALS AS INFORMATIONAL ACTIONS

ABSTRACT. The article is devoted to the study of the specifics of public calls and denials as informational acts and the specifics of their legal qualification. The structure of calls and denials is analyzed, and their mandatory components are determined. Possible forms of external expression of information actions are highlighted. Publicity is clarified as a sign of calls and denials, its legal definition is criticized. Attention is focused on the correlation between a public call to an action and incitement to a criminal offense.

The purpose of the article is to clarify the specifics of public calls and denials in comparison and to formulate recommendations and unambiguous approaches to their qualification.

The main results of the research consist in establishing the same informational nature of calls and denials, and on the basis of this in outlining the specifics of their qualification: to ascertain calls and denials it is necessary their mandatory components to establish – information about the actions to which the addressee is called, and incitement (for public calls), indications of facts determined by law and their non-recognition (for denials); conducting a linguistic examination is not mandatory, it is desirable in difficult situations, however, the expert's opinion is not a legal qualification; the calls can be expressed orally, in writing, as well as through paralinguistic means, among which the context deserves special attention; denials may not be incitement; publicity should be interpreted as the spreading of information to a large number of persons; public call isn't a type of complicity in a crime.

The conclusion formulates the main features of calls and denials as information acts, based on the fact that they both have common and distinctive features. It is stated that the expression of a call to a significant but defined circle of persons should be considered public, and that the call has a different nature from complicity in a crime.

KEYWORDS: criminal responsibility; public calls; denial crimes; qualification of a crime; collaborationism.